

„Csalhatatlanul magyarok régi hazája ez...” Halász Péter: *„Cserefának füstje hozta ki könnyvemet”*, Kriza János Néprajzi Társaság, 2015.

A magyar honismereti mozgalom meghatározó alakja, Halász Péter nemrégiben új kötetet jelentetett meg *„Cserefának füstje hozta ki könnyvemet”* címmel. A közel ötszáz oldalas mű néprajzi és tudománytörténeti írásokat tartalmaz a moldvai magyarokról, valamint kutatóikról, és – bár csak töredéke a szerző gazdag életművének – átfogó képet ad a történelmi Magyarország határain kívül, zárványként megmaradt népcsoport, a moldvai csángók hányatott múltjáról, mostoha jelenéről, bizonytalan jövőjéről.

Címe – a Kallós Zoltán gyűjtötte bogdánfalvi kesergő részlete – jelzi, hogy Halász érzelmileg mélyen elkötelezett tárgya iránt. Ám a moldvai parázsló cserefa füstje csípi az olvasó szemét is. Nem lehet együttérzés nélkül olvasni erről az eltűnésre ítélt népről, „Európa legelhagyottabb kisebbségéről”, amelyet nyelvétől és identitásától való megfosztásával akar magába olvasztani a többségi román társadalom immár több évszázada.

Ám „egy nép nagyond nehezend pusztul el...” – írja Lakatos Demeter, az első csángó költő. Moldvának a XXI. században is vannak magukat magyarnak valló, magyarul beszélő, eredetük emlékét őrző, római katolikus lakosai. (Aki ugyanis itt katolikus, az magyar, ha nem is ért már ősei nyelvén.) Arra nincs sem régészeti, sem írásos bizonyíték, hogy a hátramaradt honfoglaló magyarok utódai is jelen lennének a mai Moldvában, de az a tény, hogy az egyre fogyatkozó északi csángók a *Halotti Beszéd* nyelvéhez hasonló, középkori magyar nyelvet beszélnek, a XIII. századig visszamenőleg igazolja eredetüket.

A kötet egyik fontos írása, *A székelyek migrációja Moldvában* éppen azt vizsgálja, hogyan változott a moldvai magyarság összetétele az évszázadok során. „Az egykori Etelköz, a mai Moldova olyan, mint egy hatalmas szív, ami szívja és löki az erekben a vért. Néha évszázadonként dobban egyet, néha gyakrabban. Szívja és löki a magyarságot. A honfoglaláskor kilökte magából, áthajtotta a Kárpátokon. A középkorban magába szívta, aztán a XVI. századtól ismét kihajtotta őket. Madéfalva táján, s még egy jó

ideig befogadta a menekülteket [...], aztán az utóbbi évtizedekben ismét kilöki, valósággal kihajtja a világba a csángómagyarokat...” – összegzi a szerző a moldvai magyarok ezer esztendő migrációjának folyamatát.

Könyvének szerkesztésekor a teljességre törekedett. Saját – közel hat évtizedes – kutatásaira, és az elődök, kortársak által összegyűjtött tudásra támaszkodva négy nagy fejezetben tárta fel a moldvai csángók magyarságának bizonyítékait, mutatta be múltjukat, jelenüket, és körvonalazta a jövőjük építő törekvéseit, mint például a magyar nyelv oktatásáért folyó küzdelmet, vagy a Lakatos Demeter Csángómagyar Kulturális Egyesület munkáját.

Az idők homályában a magyar történelemhez kötődő hagyományokkal foglalkozik: a csángók Szent István-tiszteletével és a kultusz elsorvasztásával, amiért a „janicsárpapok” tehetők felelőssé, akik származásukat megtagadva vesznek részt a magyar nyelv és tradíciók elleni harcban. Sok átkeresztelt templom; templombúcsúk, ünnepek elhalasztása, oltárképek eltüntetése tanúskodik kártékony tevékenységükről, de az ellenálló népi leleményességnek is vannak sikerei. „Dim Péter, Kiczkófalva talán utolsó magyarul tudó embere” megtalálta, és saját kertjében állította fel a templom átépítésekor kidobált régi szobrokat: „Ijén hoztam ki Szentesztánt a temlecből”.

Az első részt a *Mi, pusztinaiak* című, önbizalmat ébresztő faluszociográfia zárja. „Az értelmiség nélküli, identitáshiányos moldvai csángómagyarok számára különösen fontos, hogy ismerjék önmagukat” – ezért mutatja be a szerző, mire lehet büszke egy magát magyarnak valló pusztinai csángó, aki megőrizte anyanyelvét, magyarságtudatát, Szent István királynak szentelt templomát (az egyetlen, amely az ötből megmaradt Moldvában); részt vett a szent királyról elnevezett civil szervezet alapításában, és megjárta a jászvásári püspökséget, a bukaresti nunciaturát, de még a Vatikánt is, anyanyelvű vallásgyakorlatért könyörögve – hiába. (Mint szomorú refrén, tér vissza Zöld Péter levele óta: a csángók magyarul miséző papokat kérnek Rómától, de nem kapnak.)

A könyv második fejezete *A hagyományos népelet emlékeivel* (közös legelőhasználat, kecsketartás, szőlő- és borkultúra története, a kutak építése és hasz-

nálata, hiedelmek, a ballada születése) foglalkozik. Összefoglaló leírást ad a moldvai halászatról, amelynek ősi módszerei között szerepel „az igazán szerelmes halfogás, mikor kézzel fogja az ember a halat”, s miközben tallózunk a halastavak, folyóvizek régi halbősége, a vizek és a halak természetéről szóló népi megfigyelések, a hagyományos halfogás módjai, eszközei és csángó elnevezésük között, megtudjuk, hogy az 1600-as években Csángóföldről vitték Erdélybe („magához a fejedelemhez”) vagy éppen Oroszországba a „finom halakat”. Bár ma már nincsenek halászfaluk, a mostani földművelő és állattenyésztő csángók, ha éppen nincs tennivaló a földeken, „szűrrik a vizet”, és ahogy a sztoikus bölcsességű kelgyesti ember mondta: „ha vala hal, foksz, sz ha nem vala, akkor nem foksz...”

Halász a csángó kutakkal foglalkozó tanulmányában közel tucatnyi moldvai falu kútjainak történetét, fajtáit, használatát vizsgálja, kitérve a víz közösségi, sőt: kultikus szerepére, a „kutak becsületére”. „Minél több kutat ásat valaki – idézi az egész Moldova területén elterjedt sajátos felfogást tükröző mondást –, annál több bűnétől szabadul meg.” A kutak hagyományos közösségi megbecsülésének a mezőgazdaság kollektivizálása vetett véget.

A *Diószén története és helynevei* című falutörténet 218 helynevet sorol fel, amelyek sok mindent megőriztek a falu egykori életéről, gazdálkodásáról. „Maguk a nevek a falu csángómagyar nyelvjárásának dokumentumai, a hozzájuk kapcsolódó ismeretanyag pedig a hagyományt őrzi – írja Halász Péter. – Sajnos, Moldvában ma még nincs rá lehetőség, hogy a néprajzgyűjtő feldolgozhassa a csángó magyar falvak helynévanyagának történeti rétegeit. A plébániák, a városi, megyei levéltárak, a püspökség iratanyagától egyenruhás és reverendás őrzők tartják távol a kutatókat. Ők tudják, miért! Mi is tudjuk!”

Az *Akik előttünk jártak* és *Az igazsághoz közelítve* című fejezetek magyar, román, székely és csángó utazók, tudósok, gyűjtők életét és munkásságát ismertetik meg az olvasókkal, kiemelve a moldvai gyűjtés nehézségeit, amelyekkel a kutatók a múltban és a jelenben egyaránt szembesültek, szembesülnek.

A XIX. századi tudós utazó, Jerney János – aki szerint „csalhatatlanul magyarok régi hazája ez...” – bákói ásatásait például a helyi hatóságok betiltották, az általa beszerzett magyar nyelvű imakönyveket

nem engedték be Moldvába. Ioan Ferent, a tudós csángó pap bátorítás helyett csak gáncsot kapott. Radu Rosetti moldvai földbirtokos, történész 1905-ben megjelent akadémiai tanulmánya, amelyben többek között leírja, hogy „a Szeret-völgy csángói mind beszélnek magyarul”, elérhetetlen, hiányzik a könyvtárakból. A kutatók még ma is „idült forráshiányban szenvednek”, és a Moldvába járást számos tényező nehezítette még a XX. század második felében is.

Az akadályok azonban nem tántorították el sem a szerzőt, sem a moldvai magyarok más mentorait: beteljesült rajtuk „a szórványmagyarság sorsüldözött közösségeiben feltűnő tüneményes ember”, Jáki Teodóz atya tréfának szánt – de komolyan gondolt – intése: „ne kezdjenek foglalkozni a moldvai csángókkal, mert aztán nem tudják abbagyni!”

Halász Péter mondandójának lényege annak tudatosítása, hogy a moldvai csángók a hagyományos népelet olyan emlékeit őrizték meg napjainkig gyűjthető és kutatható állapotban, amelyekre a Kárpát-medencén belüli magyar népcsoportok már nem, vagy csak töredékesen emlékeznek. Nem célja, hogy eredetükkel kapcsolatban új elméletekkel gyarapítsa a meglévőket, ehelyett igyekszik szakszerűen feltárni és bemutatni a XX. század végére és az ezredfordulóra megőrzött állapotokat. Arra sem vesztegeti idejét, hogy vitatkozzon a moldvai csángók magyarságát kétségbevonó, tudománytalan kísérletekkel, vagy hogy bizonygassa magyarságuk nyilvánvaló tényét, hiszen könyvének minden sorával ezt teszi. A moldvai magyarokról ugyanis a közelmúltban számos kiadvány jelent meg magyar és román nyelven. Egy részük nem a korrekt tájékoztatást szolgálja, hanem a szándékos félretájékoztatást. Viszont megjelent több olyan munka is, amelyek nyomán egyre közelebb juthatunk az igazsághoz. Utóbbiakat mutatja be könyvének utolsó fejezete.

A kötet a felhasznált irodalom és az előforduló településnevek jegyzékével, a tájszavak magyarázatával, valamint román és angol nyelvű rezümével zárul, amelyben a szerző megemlíti, hogy 2010-ben Budapestről Gyimesbe költözött, ahol minden idejét és energiáját a moldvai csángókról szóló újabb tanulmányai megírásának szenteli.

Olyan közel hozzájuk, hogy érezze az Etelközben parázsló cserefa füstjét.

Jámborné Balog Tünde